

HAZATÉRÉS VAGY ELINDULÁS?

A rög gyermekei című trilógia harmadik kötete az idei év egyik legnagyobb várakozással övezett szövege, hiszen lekerekíti azt a családtörténetet, melyet Oravecz Imre még 2007-ben kezdett meg a trilógia első darabjával (*Ondrok gödre*), majd folytatott 2012-ben (*Kaliforniai fűrj*). Kérdés persze, hogy lezárja-e, lezárható-e egy családtörténet egyáltalán; itt azonban még hangsúlyosabban vetődik fel a kérdés, hiszen a harmadik kötet, az *Ókontri* befejezése rendkívül nyitott, szinte követeli a folytatást. A lírában radikális újjítóként elismert szerző viszonylag későn jelentkezett prózai szövegekkel, akkor azonban a kortárs magyar irodalom egyik legnagyobb vállalkozásába kezdett, s végül egy összesen másfél ezer oldalnyi, monumentális szöveget hozott létre, mely már most megkerülhetetlen darabja huszonegyedik század eleji irodalmunknak. A prózaíró Oravecz a lírikushoz képest sokkal kevésbé kísérletező, ahogyan az első két kötetben, úgy az *Ókontri*ban is egy viszonylag egyszerű, könnyen befogadható, a tizenkilencedik századi klasszikus nagyregények elbeszélés-módját és időkezelését követő narrációval dolgozik, egyfajta neorealista szöveget hoz létre, ahol az események kronologikusan követik egymást. A trilógia első kötetének története az 1857-es esztendőben indul, az *Ókontri* pedig az 1956-os forradalom idején fejeződik be, így a háromrészes regénysorozat éppen egy évszázadnyi időtartamot ölel fel. A Heves megyei Árvai család három generációjának története tárul elénk, de ahogyan az igazán jó családtörténetek általában, úgy ez sem csupán egy család krónikája, hanem társadalomtörténet és lélektani regény is egyszerre. Az *Ondrok gödre* a 19. század második felének paraszti életformáját állította a középpontba, a nélkülözést, a szegénységet, azt a világot,

Oravecz Imre:
A rög gyermekei III., –
Ókontri
Magvető Kiadó, 2018

ahol megérik az elhatározás arra, hogy egy fiatal család mindent maga mögött hagyva Amerikába utazzon. A második regény a beilleszkedés könyve, annak a folyamatnak a bemutatása, amelyben a honvágygal küzdő párnak meg kell tanulni az új környezetben élni. Itt az identitásválságé a főszerep, a mezőgazdasági témákról pedig az iparra tevődik a hangsúly. A harmadik darab az elsőhöz kanyarodik vissza, a hazatérés, a szajlai gyökerek felfedezésének, megtalálásának könyve lesz.

Az *Ókontri* című regényben Árvai István és Anna fia, a már Amerikában született Steve áll a középpontban, lép elő főhőssé, aki – bár korábban, még gyerekként ő hiúsította meg szülei hazatérését az óházába – élete válságos pillanatában úgy dönt, új életet kezd és visszatér a szülei meséiből ismert Magyarországra, birtokba veszi földjeit és új életet kezd kislányával. Fontos kiemelni, hogy a radikális váltás itt is az apa és fiú konfliktusából származik (mint ahogyan az első részben is), Steve ugyanis nem tud együtt gazdálkodni apjával, képtelenek megegyezésre jutni, hiszen az apa az állattartásban, míg fia inkább a növénytermesztésben látja a jövőt. Steve Arvai kezébe veszi a sorsát, és elindul Magyarországra, a harmincas évek legvégén – a történelmet kicsit is ismerő olvasó baljós sejtései közepette, hiszen mi tudjuk azt, amit ő még nem tudhat, hogy Magyarország éppen az egyik legvéstheresebb időszak előtt áll. A „hazatérés” Steve számára rendkívül összetett dolog, hiszen hazájának nem nevezhető egy olyan föld, melyen soha

életében nem járt, ugyanakkor a családi legendáriumban fontos szereppel bíró, egyfajta közös forrásként megjelölt, identitásképző térként funkcionáló hely, ahol megkezdte új életét. Hazája is meg nem is. Az *Ókontri* olvasása közben talán ezért van jelen végig a nyugtalanító kérdés, hogy eljönni nagyobb bátorság vagy visszamenni? Még pontosabban: nem ugyanakkora elszántságot követel-e Steve lépése, mint amekkorát apjára követelt majd negyven évvel korábban? Még akkor is, ha az elindulásnak, ez pedig hazatérésnek tűnik is első pillantásra? Steve számára a beilleszkedés nem egyértelmű és probléma nélküli. Gyengén beszél magyarul, nincs tisztában a falusi élet konvencióival, ráadásul elvált férfiként, kisgyerekekkel sincs könnyű dolga, nehezen szokja meg a demokrácia hiányát is. Ereje, kitartása és alázata segíti hozzá, hogy egyről a kettőre jut, megházasodik, nagyobb földet szerez, házat épít, dolgai jól alakulnak, azaz alakulnának, ha a történelemnek nem lenne beleszólása az eseményekbe. De hogy mennyire van, mennyire képes vesztélyeztetni a magánember egzisztenciáját, hogyan válik lelki kérdéssé (Steve impotenciájában csúcsosodva ki), annak tökéletes illusztrálása ez a regény. Könnyen gondolhatnánk, hogy a történelmi helyzet, a politika nem képes befolyásolni mindennapjainkat, de a beszolgáltatások, a kiszámíthatatlanság a magánéletet is tönkretesz, nem csak a gazdálkodót, az embert is összetöri. Az *Ókontri* sok egyéb erénye mellett torokszorítóan kiváló leírása a paraszti életforma felszámolásának, a parasztságot, mezőgazdaságból élők kisemmizésének, ellehetlenítésének.

Az első két kötethez képest ebben a regényben mintha felgyorsulna az idő. A linearitás, az önálló, novellaszerűen is megálló hosszabb epizódok itt is megmaradnak, az elbeszélés-mód, az egyes szám harmadik személyű, mindentudó narrátor alkalmazása folytatja a megkezdett utat, de a ráérős, hosszúságos, oldalakon át tartó, részletező, elidőző leírások mintha megriktulnának, az elbeszélő idő és az elbeszélés ideje mintha a korábbiaktól eltérő viszonyban lennének, a szöveg tempója az előző két regényhez képest fel-

gyorsulni látszik. Ez betudható az elbeszélte időszak (kb. 1938-tól 1956-ig) történelmi „töménységének”, az egymásra rendkívül gyorsan következő változásoknak, melyek mindegyikét bele akarta szőni a szerző Steve Arvai történetébe. Az *Ókontri*ba egyébként rendkívül sok olyan történetet épít be Oravecz, melyeket a szajlai gyerek- és fiatalkornak emléket állító *Halászember* (1998) című verseskötetében már megírt, emlékként felidézett, s melyet alcíme szerint is egy majdani faluregényhez szánt töredékeknek. Szajla, ez a kis falu a „Mátra lábában”, kiapadhatatlan forrása Oravecz fiktív szövegeinek, s a legújabb regény színhelye is, hiszen ide tér vissza az amerikai-magyar főhős. A kis falu egyrészt idilli hely, megkapó szépségű, dombokkal tarkított táj, Steve számára az ígért földje. Másfelől a falu a zártság szimbóluma is, a sok század alatt kialakult és átörökített, az újonnan érkező számára sokszor ismeretlen, íratlan szabályok által kontrollált tér. Talán éppen e zártság miatt alakul úgy, hogy a főhős végül a falvakon kívül alapít otthont, házáat egy emberektől távolabbi helyen, egy kis völgyben építi fel. Mintha ez is idegenségét támasztaná alá, olyan ember jelenlétét szimbolizálná, aki igyekezete ellenére is a periférián maradt, kissé kilóg, nem szerves része a közösségnek.

A földrajzi környezet megjelenítése az eddigi két könyvben is nagy hangsúlyt kapott, és most sincs ez másként. A természet, a táj leírása, bemutatása az *Ókontri* lapjain is hangsúlyos marad: „Távol, északi irányban a Mátra alacsony, keleti nyúlványai látszóttak, de aztán, ahogy haladtak arrafelé, lassan növekedtek. A sík felszín is változott. Kétoldalt enyhén emelkedett, mígнем völgyet formált széles fenékekkel, szelíd, lankás oldalakkal. A fenéken szántók terültek el, de az oldalakon zömmel karóssorok, szőlők húzódtak. A szőlőkben nem dolgozott senki, a földeken viszont itt-ott szántottak, vetettek. Az őszi vetéseken kívül néhol már zölden sorolt valami, de nem lehetett kivenni, mi.” A tájleírásokban a földet, a gazdálkodást ismerő ember szempontja érvényesül, a földet nemcsak mint festői szépségű tere, színek és illatok kavalkádját érzé-

kelteti, hanem az embert eltartó, hasznot hajtó, életet adó földként is. Steve úgy néz a földre, hogy annak gazdagságát, szépségét és hasznosságát is látja egyszerre. A föld itt soha nem csak gazdasági egység, de nem is csak természeti szépség, hanem a kettő együtt. Nem egyszerű termőföld, hanem lelke, valamiféle spirituális többletjelenése van. Oravecz prózája ezt a föld felé irányuló szeretetet úgy ragadja meg, hogy elkerüli a patoszt, az érzelgősséget, mégis kézzelfoghatóvá, átérezhe-

tővé teszi. A természet mindemellett azért is fontos elem, mert mintha az ember a természetet szemlélve, tulajdonképpen azon keresztül tudná megérteni önmagát. Ez a megértés persze nem intellektuális tevékenység, sokkal inkább valami megfoghatatlan, ősi bölcsesség felszínre törése. A lélek kivetülése egyrészt (hiszen a tájat sokszor az azt szemlélő hangulata láttatja valamilyenek), másrészt a lélekbe való behatolás eszköze.

A természet mellett természetesen nagy hangsúlyt kap az ember alkotta tér, a falvak világa, melynek működését, életmódját rendkívül autentikusan írja le az elbeszélő. Nem csak a szorgalmas és körültekintő kutatómunka látszik ebben a szövegben, hanem a megidézett világ első kézből való ismerete is. Az *Ókontri*ban megjelenő időszak már Oravecz gyermekkorának ideje (Holló Imre alakjában egyenesen Kanadából hazatért édesapját formázta meg), láthatóan belülről ismert világ ez számára. A szántással, vetéssel,

boronálással és egyéb mezőgazdasági tevékenységekkel kapcsolatos leírásai, a falu társadalmi berendezkedésének bemutatása, a családon belüli munkamegosztás, a paraszti közösségek időbeosztása, munkaformái mind-mind olyan hitelesen jelennek meg, hogy kis túlzással néprajzi szakirodalomként is forgatható ez a szöveg. Azon túl, hogy hitelesen mutatja be azt a világot, egy pillanatra sem idegeníti el (és többek között ezért sem szakkönyv), hanem olyan közel hozza, az olvasót is részesévé teszi, amennyire csak lehetséges. Bár nem szépíti, idealizálja a paraszti életformát, mégis érezhető az a közösségvállalás, elemi szeretet, amit ezzel a világgal kapcsolatban érez. Az idealizálást, a nosztalgikus megszépítést kerülve a tragikusságot sem erősíti a végletekig, egy nehéz, de élhető életforma jelenik meg a regényben, melyet lassanként felemész, megsemmisít a történelem, a politika.

A fentiek mellett gyakoriak még a visszatérő álmjelenetek, melyek nem mennek szembe a regény alapvető realizmusával, nem teszik szürreálisá azt, továbbá két-három hosszabb szexjelenet fordul elő, melyek valószínűleg nyomot hagynak az olvasóban, hiszen némiképp megbontják a szöveg egységét és véleményem szerint szükességességük is megkérdőjelezhető. Bár a szociografikusság vagy a manapság kevésbé divatos, sallangoktól mentes elbeszélésmód talán zavarba ejti a kortárs olvasót, az *Ókontri* (csakúgy, mint a korábbi kötet) nehezen letehető, élményszámba menő olvasmány. Élvezhetősége és olvasmányossága mellett pedig a kortárs magyar irodalom egyik legfontosabb műve, mert egy olyan világról hoz hírt, melynek ma nagyon kevés krónikása van, ha létezik ilyen egyáltalán. Annak a paraszti életformának állít emléket, mely mára gyakorlatilag megszűnt létezni. ■ ■ ■

■ **Kolozsi Orsolya** (1980, Budapest): tanár, kritikus. A Szegedi Tudományegyetemen szerzett magyar-összehasonlító irodalomtudomány szakos oklevelet, ugyanitt a Modern Magyar Irodalom Tanácsán folytatott doktori tanulmányokat.